

## ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ – ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

### THEORETICAL AND PRACTICAL BASES OF FORMATION OF METHODOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE OFFICERS – SPECIALISTS IN PHYSICAL TRAINING OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

Кожна професійна спільнота має збагачувати свій науково-педагогічний досвід через пізнання системи професійної діяльності, демонструючи при цьому свої здобутки й наукові досягнення та обґрунтовуючи теоретико-практичні основи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки Збройних Сил України, які сприятимуть забезпеченню конкурентоздатності освітніх послуг на європейському і світовому рівнях. Мета статті полягає в розкритті сутності формування методичної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки Збройних Сил України. Доведено важливість формування методичної компетентності через: реалізацію проблемних ситуацій, направлених на формування методичної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки Збройних Сил України; створенням сприятливого педагогічного середовища для пошуку і власної творчої діяльності майбутнього офіцера – фахівця із фізичної підготовки Збройних Сил України; визначенням і обґрунтуванням мети як центральної ланки процесу формування методичної компетентності та визначенням навчально-виховних заходів, які сприяють створенню цілеспрямованого, доцільно організованого, передбачуваного впливу на формування і розвиток особистості зазначених фахівців. Обґрунтовано, що формування методичної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки Збройних Сил України включає чотири етапи: мотиваційно-цільовий, змістовний, операційно-діяльнісний, діагностичний.

Визначено, що сформованість у майбутнього офіцера – фахівця із фізичної підготовки Збройних Сил України методичної компетентності на основі особистісно-зорієнтованого підходу визначається як складна, залежна від характеру і умов професійної діяльності і така, що забезпечується виконанням професійних завдань на основі створення банку реальних проблемних ситуацій із організації та проведення фізичної підготовки у Збройних Силах України.

**Ключові слова:** майбутні офіцери – фахівці із фізичної підготовки Збройних Сил України,

формування, методична компетентність, компоненти, проблемна ситуація, методи.

Every professional community must enrich its scientific and pedagogical experience through an understanding of the professional activity system, demonstrating its achievements and scientific advancements while substantiating the theoretical and practical foundations of methodological competence formation. This is particularly relevant for future officers-specialists in physical training within the Armed Forces of Ukraine – who will contribute to ensuring the competitiveness of educational services at both the European and global levels.

The purpose of this article is to reveal the essence of methodological competence formation among future officers specializing in physical training within the Armed Forces of Ukraine.

The importance of forming methodological competence is substantiated through: the implementation of problem-based situations aimed at developing methodological competence among future officers in physical training; the creation of a favorable pedagogical environment for independent exploration and creative activity; defining and justifying the goal as the central element of the competence formation process; and identifying educational and training measures that contribute to a targeted, well-organized, and predictable influence on the development of these specialists. It is justified that the formation of methodological competence in future officers of physical training in the Armed Forces of Ukraine consists of four stages: motivational-target, content-related, operational-activity, and diagnostic.

It is determined that the development of methodological competence in a future officer specializing in physical training is based on a personality-oriented approach. This competence is considered complex, dependent on the nature and conditions of professional activity, and is ensured by the completion of professional tasks through the creation of a database of real problem situations in the organization and execution of physical training within the Armed Forces of Ukraine.

**Key words:** future officers – specialists in physical training of the Armed Forces of Ukraine, formation, methodological competence, components, problem situation, methods.

УДК 374.7:355.232(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/77.59>

**Олійник Л.В.,**

докт. пед. наук,  
начальник науково-методичного відділу  
аналізу та прогнозу освітньої діяльності  
Національного університету оборони  
України

**Постановка проблеми.** В умовах глобалізації світу, нових викликів національній безпеці, стрімкого розвитку науки, новітніх інформаційних технологій необхідно створити умови для інноваційного розвитку військової освіти, професійного розвитку військовослужбовців, зміцнення їх морально-бойових якостей, збагачення інтелекту та духовності, виховання в дусі постійної готовності до захисту Батьківщини [7].

Оновлення системи військової освіти в Україні вимагає впровадження сучасного підходу до військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів, спеціалістів із фізичної підготовки у Збройних Силах України. Це спрямовано на подолання освітньої кризи, що проявляється у невідповідності рівня знань здобувачів освіти їхнім особистим потребам, вимогам суспільства та міжнародним стандартам, а також

у зниженні престижу інтелектуальної діяльності та освіченості.

Одним із ключових завдань вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ) є розвиток методичної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців із фізичної підготовки. Це не просто зміна освітнього вектора, а вдосконалення якості навчання та розширення можливостей їх професійної підготовки.

Формування методичної компетентності майбутніх офіцерів, зокрема фахівців із фізичної підготовки, є актуальним у зв'язку з необхідністю:

– забезпечення технологічної підтримки освітнього процесу;

– підготовки фахівців відповідно до освітніх стандартів, що визначають їхню професійну компетентність, у нашому випадку методичної компетентності;

– створення ефективних методичних рішень, організаційних моделей та взаємодії в освітньому середовищі, що гарантуватимуть високий рівень професійної підготовки офіцерів у сфері фізичної підготовки Збройних Сил України (далі – ЗС України).

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Аналіз наукових доробків з питання методичної компетентності свідчить про те, що сьогодні існує вже значна кількість праць, присвячених цій проблематиці, таких як: упровадженню компетентнісного підходу до змісту професійної діяльності (І. А. Зязюн [2] та ін.) та методичної компетентності фахівців різних спеціальностей (В. І. Свистун [10], В. В. Ягупов [13] та ін.). Але вони не зосереджують увагу на методичній компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту у ЗС України.

З метою уточнення сутності поняття методична компетентність нами розглянуто ряд понять зі словників, які розтлумачують поняття «методичний» – це той, що здійснюється за певним планом, послідовно, систематично, правильно, ґрунтовно, поступово [11, с. 207], належить методисту [12, с. 297].

На думку військових педагогів В. А. Кортенка та В. В. Ягупова, головним орієнтиром при переході на нову схему підготовки є підвищення рівня військово-професійної підготовленості випускників, реалізація повною мірою вимог військової служби, особливо з погляду прищеплювання випускникам управлінських, командних і методичних видів компетентностей [13, с. 58].

Доктор Х. Кнауф [4] визначив методичну компетентність як здатність розв'язувати проблеми й мислити абстрактно та нестандартно.

Вчена О. Б. Бігич визначила методичну компетенцію вчителя як сукупність його методичних знань, навичок і вмінь та індивідуальних, суб'єктивних й особистісних якостей, яка функціонує як здатність проектувати, організувати й контролювати

навчальний і розвивальний аспекти навчання [1, с. 14]. Нам імпонує такий підхід до вивчення цього педагогічного явища.

Досліджуючи структуру управлінської компетентності майбутніх керівників-аграрників, В. І. Свистун визначила поняття методичної компетентності як знання сучасних методів, способів, прийомів і форм виробничо-управлінської діяльності [208, с. 80].

На основі теоретичних підходів М. В. Руденком визначено методичну компетентність педагога вищої військової школи як сукупність його методичних знань, навичок, умінь, особистісних якостей і здатності проектувати, організувати й контролювати науково-педагогічну діяльність [9, с. 92].

На думку Є. В. Кирпенка методична компетентність офіцера – фахівця фізичного виховання як складне інтегроване професійно важливе психічне утворення, яке складається з професійної та методичної підготовленості, здатності та готовності реалізувати свою методичну діяльність [3, с. 252]. Важливо, що в цьому визначенні вказано не лише, про знання, уміння та навички, а також включає підготовленість, здатність та готовність, що напряму впливає на їх майбутню професійну та методичну діяльність.

Результати проведених досліджень свідчать про те, що методична компетентність є багатогранною характеристикою особистості, яка включає психолого-педагогічний та предметний аспекти у контексті професійної діяльності [6]. Вона відображає процес реалізації особистісного потенціалу та сприяє розвитку інтелектуальних здібностей через залучення до інтелектуальної діяльності в ході професійного становлення військовослужбовця [5].

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Аналіз спеціалізованих інтернет-ресурсів, науково-методичної та довідкової літератури свідчить про недостатню кількість досліджень, присвячених розробці та випробуванню педагогічних моделей, методик і умов формування методичної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки ЗС України. Це підтверджує актуальність даної проблематики та її важливе практичне значення для подальших наукових досліджень.

**Виклад основного матеріалу дослідження** з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Результативною складовою формування методичної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки Збройних Сил України є підготовленість офіцера до самостійного вирішення майбутніх військово-професійних завдань. Метою освітнього процесу є сформований військовий фахівець-професіонал з чітко визначеними лідерськими якостями, завжди готовий з високою методичною компетентністю керувати фізичною підготовкою військовослужбовців.

Професійний стандарт офіцера тактичного рівня Збройних Сил України за спеціалізацією “Фізичне виховання і спорт у Збройних Силах” визначає компетентності офіцера тактичного рівня, як інтегральний показник якості його підготовки, що характеризується ступенем здатності і готовності до постійного самовдосконалення, застосування сформованих знань, умінь, навичок, особистих якостей і ціннісних орієнтацій під час виконання службових (бойових) функцій у військах (силах) в умовах мирного та воєнного часу на посаді за призначенням. Основна мета військово-професійної діяльності визначається організацією процесу фізичної підготовки і спорту у військовій частині (підрозділі) з метою забезпеченні фізичної готовності військовослужбовців до виконання ними завдань за призначенням, а також сприяння вирішення інших завдань їх навчання та виховання.

Професійна діяльність майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки ЗС України включає виконання завдань із використанням матеріально-технічної бази за місцем постійного розташування (у тому числі польових умов). Зокрема, це:

- організація фізичної підготовки військовослужбовців у процесі їхньої щоденної службової діяльності;
- проведення основних форм фізичної підготовки та підтримання високого рівня фізичної готовності особового складу;
- організація спортивно-масової роботи у військових підрозділах;
- планування, реалізація, експлуатація та обслуговування військових спортивних об’єктів [8, с. 9].

Методична компетентність реалізується через функції професійно-педагогічної діяльності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки ЗС України.

Формування методичної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки Збройних Сил України – це теоретично обґрунтовані навчально-виховні системи, метою функціонування яких є досягнення певного рівня методичної підготовленості курсантів, достатнього для їхньої подальшої професійної діяльності.

На нашу думку, системність формування методичної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки Збройних Сил України розглядається як цілеспрямована та самокерована цілісність закономірно пов’язаних між собою компонентів, які сприяють отриманню інтегрального результату при оптимальній реалізації своїх функцій.

Формування методичної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із фізичної підготовки ЗС України базується на вивченні та оцінці умов майбутньої методичної діяльності та вимог до майбутнього офіцера. Формування методичної компетентності реалізується:

1) розробленням проблемних ситуацій, направлених на формування методичної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки ЗС України;

2) створенням сприятливого педагогічного середовища для пошуку і власної творчої діяльності майбутнього офіцера – фахівця із фізичної підготовки ЗС України;

3) визначенням і обґрунтуванням мети як центральної ланки процесу формування методичної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із фізичної підготовки ЗС України;

4) визначенням навчально-виховних заходів, які сприяють створенню цілеспрямованого, доцільного організованого, передбачуваного впливу на формування і розвиток особистості.

Формування методичної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки ЗС України включає чотири компоненти: мотиваційно-цільовий, змістовний, операційно-діяльнісний, діагностичний.

*Мотиваційно-цільовий* – передбачає чітке визначення цілей та плану діяльності, створення сприятливого мотиваційного середовища. Розглядаючи мету як образ майбутнього результату при наявності потреб, мотивів і бажання. Перший етап уявляється як два взаємозалежні і взаємодоповнюючі блоки: постановка мети і її досягнення.

Постановка мети: аналіз наявних результатів; визначення очікуваних результатів; формулювання мети; вибір способу оцінки результату; пошук мотивації успіху; одержання зворотного зв’язку від виконавців.

Досягнення мети: визначення проблем; опис проблем у термінах діяльності; представлення альтернативних варіантів розв’язання проблем; вибір оптимального шляху; визначення термінів досягнення мети; визначення стратегії досягнення мети; облік обмежень та ймовірності відхилень.

Необхідно також зазначити, що мотиваційно-цільовий етап передбачає створення мотиваційного середовища. На основі особистісно-орієнтованого підходу командири навчальних підрозділів та науково-педагогічні працівники виявили й проаналізували структуру ціннісної орієнтації майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки ЗС України, інтерес до методичної компетентності з метою створення позитивної мотиваційної атмосфери, пошуку дійових мотивів для кожного конкретного курсанта.

*Змістовний компонент* містить усе те, що становить поняття “зміст методичної компетентності”. При відборі змісту нами врахована необхідність надання певної свободи курсантам у виборі альтернативних професійно-орієнтованих завдань, стимулювання розвитку їх пізнавальної активності, внесення нових елементів у методику проведення теоретичних і практичних занять, створення атмосфери співробітництва.

Важливим етапом відбору змісту формування методичної компетентності була його адаптація до навчально-пізнавальної діяльності курсантів шляхом дидактичного моделювання в позааудиторний час. Його формою є «методично-орієнтовані завдання» на основі методу проблемних ситуацій.

У *когнітивному компоненті* завдання – це вербалізована, особливим чином «відрефлексована», раціоналізована проблема, що представлена у поняттях предметної сфери відповідної дисципліни (у нашому випадку фізична підготовка та спорт). Для підвищення ефективності формування методичної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки Збройних Сил України необхідно її проводити поетапно на протязі випускного курсу.

*Операційно-діяльнісний компонент* впровадження процесу формування методичної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із фізичної підготовки Збройних Сил України досягається забезпеченням організації фізичної підготовки військовослужбовців. Цей компонент по іншому можна назвати технологічним, тобто, таким, що описує умови, послідовність, методи, засоби надбання курсантами знань, навичок і вмінь та управління процесом фізичної підготовки військовослужбовців.

Операційно-діяльнісний компонент включає взаємодію командирів, науково-педагогічних працівників та курсантів і їхнє співробітництво, організацію та управління процесом для досягнення ефективного результату.

Умови, що сприяють формуванню у майбутнього офіцера – фахівця із фізичної підготовки Збройних Сил України методичної компетентності:

чітка цільова спрямованість вироблення в майбутнього офіцера – фахівця із фізичної підготовки ЗС України вмінь ставити мету заняття, конкретизувати й інтегрувати її; виділяти основні і допоміжні цілі, практично трансформувати мету діяльності в практичний результат;

– вироблення в майбутнього офіцера – фахівця із фізичної підготовки ЗС України вміння добирати і компоувати навчальний матеріал, диференціювати його, виділяти дидактичні елементи змісту, визначати їхні види й ознаки, співвідносити зміст і його складові з цілями навчання, моделювати, інтерпретувати і систематизувати навчально-виховний зміст діяльності;

– конструктивна операційно-діялісна спрямованість у вивченні навчального факультативного курсу, що створює умови для формування в майбутнього офіцера – фахівця із фізичної підготовки Збройних Сил України конструктивних умінь з урахуванням розвитку його творчих здібностей, авторських задумів, рефлексії, діалогічної структури взаємодії командирів, науково-педагогічних працівників і випускників;

– гнучке організаційно-методичне забезпечення освітнього процесу, що припускає реалізацію відібраного і структурованого змісту навчального матеріалу в практичній формі через сукупність методів, форм і засобів навчання та виховання, спрямованого в рамках особистісно-орієнтованої методики на вироблення в майбутнього офіцера – фахівця із фізичної підготовки Збройних Сил України психолого-педагогічних умінь здійснювати добір сукупності методів, форм і засобів фізичної підготовки військовослужбовців.

У цьому контексті особливо важливою стає організація ефективної педагогічної взаємодії між науково-педагогічним працівником і курсантами. Ця взаємодія включає поєднання педагогічного впливу, активного сприйняття та особистісної активності курсантів, що виявляється у процесах самонавчання, самовиховання та саморозвитку.

Формування методичної компетентності в межах індивідуально-орієнтованого підходу базується на розв'язанні змодельованих проблемних ситуацій шляхом їх детального аналізу. Це передбачає визначення причин виникнення ситуації, з'ясування її характеру та пошук найбільш ефективних шляхів досягнення поставленої мети. Завершальним етапом аналізу є прийняття оптимального рішення та формулювання конкретного завдання для виконання у визначених умовах.

Під час аналізу проблемної ситуації курсант зіставляє поставлену мету з відповідними педагогічними умовами, що дозволяє йому чітко визначити завдання. Оскільки досягнення мети у проблемній ситуації не є прямим і очевидним, курсант повинен знайти найбільш доцільний спосіб її реалізації, враховуючи конкретні обставини професійної діяльності.

Важливу роль у формуванні методичної компетентності відіграє діагностичний етап, спрямований на оцінку ефективності кожного складника цього процесу та внесення своєчасних коригувань. Ключове значення тут має самоконтроль, який дозволяє курсантам оцінити рівень засвоєння матеріалу, правильність виконання завдань і точність отриманих результатів.

Контроль і самоконтроль забезпечують зворотний зв'язок, надаючи як викладачам, так і майбутнім офіцерам важливу інформацію про ефективність навчального процесу, труднощі, що виникають, та типові недоліки. Це, своєю чергою, сприяє внесенню необхідних змін і постійному вдосконаленню підходів до формування методичної компетентності.

Оцінювання рівня сформованості методичної компетентності здійснювалося за допомогою анкет самооцінювання та експертного аналізу продуктивності діяльності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної підготовки. Цей етап є завершальним у процесі розвитку методичної компетентності,

оскільки дозволяє оцінити засвоєння курсантами спеціального навчального курсу та ефективність застосованих методів.

**Висновок.** Отже, сформованість у майбутнього офіцера – фахівця із фізичної підготовки ЗС України методичної компетентності на основі особистісно-зорієнтованого підходу визначається як складна, залежна від характеру і умов професійної діяльності і така, що забезпечується виконанням професійних завдань на основі створення банку реальних проблемних ситуацій із організації та проведення фізичної підготовки у ЗС України.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бігич О. Б. Теоретичні основи формування методичної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / К., 2006. 44 с.
2. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : [монографія]. Черкаси : Вид. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
3. Кирпенко Є.В. Проблема формування методичної компетентності у майбутніх офіцерів та її формування у педагогічній науці. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 60, том 2, 2023. С. 248–254.
4. Корнілова А. Ключові кваліфікації компетентності особистості у вищих навчальних закладах Німеччини. *Шлях освіти*. 2005. № 3. С. 18–22
5. Олійник Л. В. Методична компетентність майбутніх офіцерів військ зв'язку як педагогічна проблема. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки*. 2010. Вип. 1. С. 214–228. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadsps\\_2010\\_1\\_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadsps_2010_1_16)
6. Олійник Л. В. Методика формування методичної компетентності майбутніх офіцерів військ зв'язку в процесі практичної підготовки (на прикладі загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 247 с.
7. Олійник Л. В. Методична система навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління : монографія. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2017. 340 с.
8. Професійний стандарт офіцера тактичного рівня Збройних Сил України за спеціалізацією «Фізичне виховання і спорт у Збройних Силах» / Бойка С.С., Сухорада Г.І., Петрачков О.В., Кувшинов О.В., Вербін Н.Б. // Головне управління доктрин та підготовки Генерального штабу Збройних Сил України. Київ, 2020. 34 с.
9. Руденко М. В. Методична компетентність як основа діагностичної діяльності педагога вищої військової школи. *Вісник Національної академії оборони України*. 2010. Вип. 2 (15). С. 91–99.
10. Свистун В. І. Структура управлінської компетентності фахівців-аграрників. *Освіта Донбасу*. 2005. № 5–6 (112–113). С. 77–83.
11. Словник іншомовних слів / під ред. Є. І. Мазніченка. К. : Наукова думка, 2000. 426 с.
12. Сучасний тлумачний словник української мови / [уклад. Олексієнко Л. П., Шумейло О. Л.]. К. : Кобза, 2002. 544 с.
13. Ягупов В. В., Кортенко В. А. Інноваційні напрями розвитку системи підготовки офіцерських кадрів у контексті євроінтеграційних тенденцій реформування вищої освіти в Україні. *Гуманітарний вісник Збройних Сил України*. 2006. №2 (3). С. 56–68.